

pragmatično značenje od onoga semantičnoga u samim izgovorenim riječima-podštapalicama“ (Pintarić, str. 225). Autorica govori o tzv. neverbalnim podštapalicama (otpuhivanje šiški s čela, oblizivanje usana, cupkanje u mjestu, kašljanje...), koje autorica naziva i tikovima-podštapalicama ako se ponavljaju tijekom iskaza. Ove neverbalne podštapalice nam, jednako kao i verbalne, pomažu da ispunimo nepoželjne pauze u govoru pa su vrlo česte i raznolike, kako u hrvatskom, tako i u poljskom jeziku (hrv. *sim-tam, Isuse Bože, šta ja znam, ej...;* polj. *tak czy owak, Jezu kochany, że nie wiem, proszę pana...*). Među pod-štapalice autorica

ubraja i konektore, ako ih rabimo u tekstu više no što je potrebno (*kao što smo ranije istaknuli, također...*).

Premda bismo ovoj knjizi, s obzirom na temu koju proučava, mogli zamjeriti prilično stereotipan vizualni i tehnički identitet, ne možemo se složiti s autoricom Nedom Pintarić koja kaže da je ova knjiga samo “sveučilišni kompendij namijenjen studentima“. Radi se, naime, o vrlo vrijednom i značajnom djelu, ne samo zbog bogatstva novih informacija i osvrta na važniju literaturu vezanu za pragmatiku, već i zbog kulturološkoga približavanja dvaju slavenskih naroda, Poljaka i Hrvata.

Anastazija Vlastelić

KNJIŽEVNA BAŠTINA U NOVOJ EDICIJI

HRVATSKA KNJIŽEVNA BAŠTINA, (*Ex Libris, Zagreb 2002.*)

Hrvatska je stručna i znanstvena publicistika krajem 2002. godine obogaćena vrlo interesantnom edicijom u kojoj se planira objavljivanje dosad nepublicirane građe iz korpusa nacionalne književnosti. Urednici prve knjige edicije nazvane *Hrvatska književna baština*, Dunja Fališevac, Josip Lisac i Drako Novaković obrazlažu u *Proslovu* razloge pokretanja i osnovnu koncepciju koju će Uredničko vijeće nastojati ostvarivati: “Nerazmjer između građe koja čeka na izdavanje i publikacija u

kojima se ona može tiskati navela nas je na pomisao da pokrenemo izdavanje književne serije u kojoj bi se jednom do dva puta godišnje objavljivala djela napisana na temeljnim jezicima nacionalne književnosti - hrvatskome i latinskome - ali i na drugim jezicima (talijanski, njemački, francuski itd.). Tekstovi će se objavljivati u tradicionalnu filološkom obliku, dakle s potrebitim filološkim aparatom i s popratnim uvodnim bilješkama o autorima i tekstovima.” (str. 7)

Osim građe koja bi trebala biti najveći dio svake knjige, prezentirat će se studije o hrvatskoj književnosti, kritičke analize starijih izdanja, kao i poneki pretisak tih starijih izdanja te *bibliografija hrvatskih književnih djela nastalih do 1850. godine, a tiskanih u protekloj godini, kao i bibliografiju relevantne sekundarne literature.*

Što nam donosi prva knjiga *Hrvatske književne baštine*?

U prvom i obuhvatom najvećem dijelu knjige (527 stranica) - *Građa* - osam je naslova, odnosno osam tekstova koji se u suvremenosti prvi put objavljuju, a popraćeni su napomenama, predgovorima, ili nekim sličnim tipom popratnih tekstova priređivača. Eduard Hercigonja priredio je transkribiran tekst *Priče o premudrom Akiru* iz rukopisnoga latiničkog *Derečkajeva zbornika* (1621-1622), a paralelno se objavljuje i faksimil izvornika. U uvodnome tekstu Hercigonja podsjeća na ostale naše zbornike koji su sadržavali tri popularna djela srednjovjekovne fabularna proze (*Aleksandridu*, *Rumanac trojski* i *Priču o premudrom Akiru*), a mjestom nastanka prijepisa vezuje ih Ozalj, odnosno ozračje zrinsko-frankopanskog feudalnog prostora. *Derečkajev zbornik*, kako navodi Hercigonja *produžetak je hibridne književnojezične stilizacije, kakva je (...) tijekom kasnoga srednjeg vijeka, začeta u tekstovima pisaca sjeverozapadnog glagoljaškog kruga.* Autor također upozorava da pojavu srednjovjekovnih tekstova početkom 17. st. "valja shvatiti ne kao književno-povijesni anakronizam, već kao refleksi društveno-povijesnih okolnosti (...). Bilo

je to vrijeme u kojem se u svijesti pisca i primatelja, mogla aktualizirati ta srednjovjekovna tematika posvećena ratu, živom feudalnom poimanju časti, idealu viteštva i etici bezuvjetne vjernosti i odanosti vladaru." (str. 15)

Latinski tekst Nikole Modruškoga *De consolatione*, retorički priručnik koji sistematizira načine verbalne utjehe, priredio je Neven Jovanović prema dvama rukopisima koji se čuvaju u Vatikanskoj biblioteci. Uvodno autor donosi obilježja oba rukopisa, tekstološki ih uspoređuje te zaključuje da je mlađi kodeks pod siglom V² (Vat. lat. 8764) dorađeniji pa je po tom predlošku priredio objavljeni rukopis.

Još se jedan tekst na latinskome jeziku po prvi put prezentira javnosti, a to je rukopisna verzija pjesme Jurja Šišgorića *Elegija o smrti dvojice braće* iz kodeksa koji potječe iz XVI. stoljeća i čuva se u pariškoj Nacionalnoj biblioteci (Lat. 8372, ff. 169-171). Naime, u tiskom objepljenoj Šišgorićevoj zbirci donosi se elegija pod istim naslovom, ali Darko Novaković usporednom analizom tiskanoga i rukopisnoga teksta pokazuje da su pjesme bitno različite te zaključuje da je *Šišgorić isti događaj versificirao dvaput, na dva različita načina.*

Koautori Tomislav Bogdan i Dunja Fališevac iz više su rukopisa priredili pjesme, kako u naslovu svoga priloga kažu *Zaboravljenog dubrovačkog pjesnika Andrije Paulija* (Dubrovnik, 1697-1783), kojega njegovi suvremenici drže ponajboljim predstavnikom satiričke poezije u Dubrovniku sredinom 18. stoljeća. Dosad su objavljene samo dvije njegove pjesme i treća u dijelovima, pa

se autorski tandem odlučio za objavljivanje svih njegovih pjesama koje su dostupne u rukopisima, kako bi na jednome mjestu bio po prvi put objavljen pjesnikov nevelik opus: *Mužika (U hvalu od mužike)*, *Vrhu prca jedne gospoje (Prdac)*, *distih Zvončac*, *Protivu ispraznosti sadašnjoj Dubrovnika*, *Biglisanje o ljubavi Jezusovoj* te jedan nenaslavljeni distih upućen Vlahu Menčetiću.

Prilog Milovana Tatarina *Hagiografski spjev o svetoj Olivi Antuna Josipa Knezovića* donosi cjeloviti tekst *Života svete Olive* prema jedinom poznatom primjerku koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a koji je tiskan 1761. godine u Pešti. To je jedini spjev o Olivi kojemu je poznat autor, a napisan je na štokavskoj ikavici na temelju jedne anonimne čakavske verzije iz 1698. godine. Objavljivanje toga spjeva Tatarin smatra višestruko opravdanim, jer "Rijetkost Knezovićeve *Života svete Olive*, njegova važnost u korpusu 'hrvatskih Oliva' te u kontekstu hagiografske epike napisane u Slavoniji u 18. stoljeću, ali i u hrvatskoj književnosti toga doba uopće, razlozi su zbog kojih se njegovo ponovo objelodanjivanje nameće kao filološki i književnopovijesno važno." (str. 307)

Petar Bašić (1751-1814) još je jedan dubrovački autor druge polovice 18. i početka 19. stoljeća čije se pjesme prezentiraju, a dosad su bile dostupne jedino u rukopisu koji se nalazi u Državnom arhivu u Dubrovniku. Priređivač pjesama o Katarini Velikoj i "Turskom ratu" Davor Dukić uz opće podatke o Bašiću i njegovoj književnoj djelatnosti iznosi mišljenje da pjesme

pohvalnice posvećene ruskoj carici i takozvanom "turskom ratu", iako nevelike umjetničke vrijednosti, dopunjuju sliku dubrovačkog prigodnog pjesništva, a svakako su i prilog poznavnju političkih koncepcija dubrovačke elite.

Velikanu dubrovačke književnosti i njegovu remek-djelu posvećuje svoj prilog naslovljen *Kako su hrvatski književnici nadopisali Držićeva 'Dunda Maroja'* Nikola Batušić. Autor upućuje na dosad poznate i u više navrata tiskane nadopune te komedije koje su sačinili Marko Fotez i Mihovil Kombol, ali donosi i vrlo zanimljive podatke kao i integralne tekstove još dviju nadopuna koje dosad nisu tiskane. Prva je ona Ranka Marinkovića koja je zapravo nadopuna Kombolove dopune, a nastala je za Spaićevu predstavu *Dunda Maroja* na Ljetnim igrama u Dubrovniku 1964. i, koliko je autoru poznato, korištena je samo u toj izvedbi. Druga je dopuna nešto većega obuhvata, a sačinio ju je Antun Šoljan za izvedbu *Dunda Maroja* na Dubrovačkim ljetnim igrama 1981. godine u režiji Tomislava Radića. Po redateljskoj zamisli Šoljan je napisao *suvremeniji i komunikativniji* prolog (*Prolog Negromanta od Velikih Indija*) kojim je zamijenjen izvorni prolog Dugoga Nosa te *Epilog* koji se nastavlja na mjestu gdje završava krnji Držićev tekst. Batušić zaključuje: "Iz navedenih primjera vidljivo je kako su, kada i s kakvim dramaturškim sredstvima, a za potrebe kazališne prakse, suvremeni hrvatski književnici nadopisivali završetak, odnosno preinačivali neke dijelove Držićeva *Dunda Maroja*" (str. 439)

Posljednj prilog u poglavlju *Građa* je posvećen je usmenoj književnosti. Maja

Bošković-Stuli i Ljiljana Marks u ovoj se prilici bave *Usmenim pričama iz Župe i Rijeke dubrovačke*. Uvodno autorice upućuju čitatelja u karakteristike područja na kojem je prikupljena građa, u teme pojednih pripovjetki i predaja te prate njihova prožimanja u usmenoj i pisanoj književnosti, navode izvore i kazivače, a slijede tekstovi nakon kojih se donosi njihov popis s podacima o eventualnom prijašnjem objavljivanju, kazivaču, mjestu i vremenu bilježenja, klasifikaciji, inačicama kao i iscrpan popis relevantne literature te nekoliko fotografija kazivača snimljenih 1962. godine.

Drugi dio knjige donosi *Rasprave i studije* (od 531. do 605. str.) koje obuhvaćaju tri autorska priloga. Vrlo iscrpan tekst Gorane Stepanić "*Jišajida*" *Kajetana Vičića - najdulji ep hrvatskoga latinizma* skreće pozornost na tog gotovo sasvim zanemarenog riječkog autora dvaju epova, mnoštva epigrama, oda, elegija i drugih pjesama, što *svjedoče o izvanrednoj plodnosti i versifikatorskoj kompetenciji njihova autora*. Osim autorice o Vičiću je dosad pisao jedino I. Golub (Kačić 32-33, Split 2000-2001.), a ne spominju ga ni nacionalne povijesti književnosti ni leksikoni književnika prije 2000. godine. Vičić se rodio između 1650. i 1655., a umro najvjerojatnije 1700. godine, autor je žanrovski raznovrsne zbirke pjesama *Sacer Helicon* (Padova 1686.) i religioznog epa u dvanaest pjevanja *Jišajide* (Prag 1700., postumno) koji je svojevrsni kuriozum, jer *ukupnim opsegom od 13 531 stiha premašuje sve rimske epove*, a ujedno je *i najopsežnije epsko, u užem smislu literarno ostvarenje hrvatskoga latinizma*. (str. 536) Sadržajno ep donosi priču o

životu Djevice Marije, a autorica utvrđuje da su Vičiću kao izvor služili i apokrifni i kanonski tekstovi o Bogorodici, zatim Stari zavjet za brojne digresije u pripovijedanju, patristička literatura kao i klasični rimski autori. Osim *Sadržaja spjeva* u izdvojenom se dijelu teksta donose *Kanonski elementi epskoga djela* koji obuhvaćaju manje cjeline: *Invokacija i indikacija teme, Topos neizrecivosti, Apostrofe, Katalozi, Vremenske perifraze, Poredbe, Integrirani gotovi oblici: metamorfoze*. Zaključno autorica nudi mišljenje "Ipak, činjenica da se, osim u pjesnike klasičnoga, 'zlatnog' razdoblja antičke književnosti, ugledao i u postklasične autore, maniriste latinskog 'srebrnog vijeka', navodi na oprezan zaključak kako narativnu razbarušenost *Jišajide* i preobilje digresija i formalnih epskih elemenata, hipertrofiju formalnoga u odnosu na sadržajno, Vičić duguje neklasičnom, manirističkom književnom impulsu." (str. 573)

Našim latinističkim književnicima bavi se i Marina Bricko u prilogu *Naknadno upisana Arkadija: Teokritove idile u Kunićevu i Zamanjinu prijevodu*. Polazeći od studije -. Köblera (Zagreb 1906.) većim se dijelom slaže s njegovim ocjenama prijevoda, ali smatra da neke njegove stavove treba relativizirati. Naime, Zamanjini su prijevodi podređeni originalu, a Kunić polazi od pretpostavke da je prevoditelj ujedno i pjesnik, a prijevod novo umjetničko djelo pa odatle proizlaze razlike u njihovim prijevodima Teokrita. Kunić se u prijevodima idila 1, 2 i 4 tako ne drži izvornoga teksta već izbacuje one dijelove koji mu se čine nedoličnima, vulgarnima i teži uljepšati

izvorni tekst pa autorica to smatra cenzorskim zahvatima samoga prevoditelja. Zamanja je preuzeo prijevode tih "cenzuriranih" idila i unio mjestimične ispravke. Sve su ostale idile prevala oba prevoditelja. Autorica smatra "da je Kunić uspješniji u prevodenju visoko stiliziranih pjesama kao što je *Tirzis*, a Zamanja u onima koje su bliže svakodnevicu i kolokvijalnom izričaju." Svaki od prevodioca prevodenju Teokrita pristupa s aspekta vlastita poimanja ideje ljepote i umjetnosti pa Kunićevi prijevodi istovremeno teže biti *isamostalno umjetničko djelo visoke književne vrijednosti*. M. Brčko upravo u toj težnji uočava iznevjerivanje postulata helenističke poezije uopće jer, poetika toga razdoblja ukida tradicionalno razlikovanje visokog i niskog stila, a Kunić "Teokritov sirov pastirski svijet (...) uporno nastoji približiti nostalgičnoj Vergilijevoj, ili bolje, Sannazarovoj Arkadiji, istinskom zavičaju poezije. (...) Zamanja, kao discipliniraniji prevodilac, Kunićevu načelnu pogrešku nije ponovio, iako je ponekad i sam na najzazornijim mjestima znao posegnuti za razvodnjenim perifrazama." (str. 590). Oba su autora relativno vjerno prevela sadržaj, ali promaknulo im je poetološko ishodište Teokritove poezije, što autorica tumači renesansnim poimanjem Arkadije koja nije ujedno i *Teokritov duhovni zavičaj*.

Posljednji je priglog u Raspravama i studijama *Kako je Bogoslav Šulek prepisao putopis Jakova Pletikose?* Josipa

Lisca. Naime, putopis Jakova Pletikose *Putovanje k Jeruzolimu god. 1752.* (nastao vjerojatno 1753. godine) čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, kao i prijepis toga teksta što ga je sačinio Bogoslav Šulek (vjerojatno prije 1873. godine). J. Lisac ukratko opisuje Pletikosin jezik te konstatira da je *Pletikosin slovoapis kao u drugih franjevačkih pisaca njegova doba, a parvopis kombinacija morfonološkoga i fonološkoga pravopisa*. U prijepisu se *Bogoslav Šulek drži norme književnoga jezika, i to iz ranije faze svoga rada (...)* Dakle on ne slijedi striktno Pletikosina jezika već ga prilagođuje. (str. 598) Da bismo mogli usporediti tekstove autor nam donosi jedan ulomak originalna Pletikosina¹ teksta i Šulekova prijepisa.

Uvodno je već spomenuto da knjiga u III. dijelu donosi *Bibliografiju* koju je sačinila Sanja Slukan, a sadržava ukupno 132 bibliografske jedinice razvrstane u skupine: *Tekstovi; Sekundarna literatura: knjige, tekstovi u zbornicima; Znanstveni i stručni radovi u časopisima i Recenzije*. Ne treba posebno naglašavati da su takve bibliografije uvijek izuzetno korisne.

Ako nam je suditi na osnovu prikazane *Knjige 1.* edicije *Hrvatska književna baština* pred nama je vrlo vrijedan izdavački i urednički uradak. Ustraje li u našim, za knjigu vrlo nestalnim i neizvjesnim uvjetima,

¹ Tekst je preniyet prema čitanju Mirjane Šokote i Josipa Lisca, a taj je autorski par priredio Pletikosin putopis za tiskanje pa je objavljen u Šibeniku 2000. godine.

obećaje vrlo vrijedne priloge u prvome redu za književne stručnjake, one kojima je građa neizostavno vrela i uporište za istraživanja. Objavljivanje teško dostupnih tekstova, bilo rukopisnih bilo tiskanih, omogućuje istraživačima da se usredotoče na konkretna istraživanja bez "nepotrebnog" gubitka vremena na traganje za rukopisima, prvotiscima i

njihova mučna iščitavanja. Naravno, ne potcjenjujemo taj dragocjeni posao, već naprotiv, kad je jednom obavljen, treba ga publicirati kako bi sva zainteresirana znanstvena javnost mogla ubirati polodove toga truda. Stoga s nestrpljenjem i interesom očekujemo nove sveske *Hrvatske književne baštine*.

Ines Srdoč-Konestra

HRVATSKA AUTOBIOGRAFSKA PROZA U SUVREMENOJ KNJIŽEVNOSTI I KULTURI

Helena Sablić-Tomić, *INTIMNO I JAVNO.
SUVREMENA HRVATSKA
AUTOBIOGRAFSKA PROZA.*

(Naklada Ljevak, Zagreb, 2002.)

U knjizi *Intimno i javno* književne povjesničarke Helene Sablić-Tomić, inače, sveučilišne profesorice na Pedagoškom fakultetu u Osijeku, razmatraju se brojni autobiografski tekstovi iz suvremene hrvatske književnosti. Podsjetimo tek, da se interes za autobiografiju i autobiografsko u hrvatskoj znanosti o književnosti javlja devedesetih godina 20. stoljeća. Tada se, naime, problemu autobiografskog pisma pristupa s dva različita aspekta. Tako autobiografiju s teorijskog aspekta motre M. Velčić (*Otisak priče. Intertekstualno proučavanje autobiografije*, Zagreb, 1991.) i A. Zlatar (disertacija pod nazivom *Modeli latinske autobiografije u 12. i 13. stoljeću: isповijest i životopis*, Zagreb, 1993.; zatim

u studiji *Autobiografija u Hrvatskoj. Nacrt povijesti žanra i tipologija narativnih oblika*, Zagreb, 1998.; i u knjizi *Ispovijest i životopis. Srednjovjekovna autobiografija*, Zagreb, 2000.). Valja nam upozoriti i na široko zamišljen pothvat književnog povjesničara V. Brešića. On, naime, istražuje autobiografije hrvatskih pisaca u 19. i 20. stoljeću te objavljuje sažetu varijantu *Autobiographies by Croatian Writers* (na engleskom jeziku, u izdanju časopisa "Most", kao dio projekta predstavljanja hrvatske književne baštine na kongresu PEN-a 1992. godine.). Taj je svoj izbor autor utemeljio na kriteriju žanra autobiografije kao kraćeg retrospektivnog proznog teksta koji tematizira vlastiti život